

כניסה להר הבית בזה"ז

והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות: (במדבר א, ג)

איסור כניסה לטמא בהר הבית

(כלים פרק א, ח) הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם, החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם, עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת, עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת, עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה.

קדושת בית המקדש בזה"ז

כידוע נחלקו הרמב"ם (בית הבחירה ו, יד – טז) והראב"ד בקשר לקדושת בית המקדש בזה"ז. דעת הרמב"ם שאפילו למ"ד קידשה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעת"ל, קדושת בית המקדש שאני, וז"ל ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. ממשך הרמב"ם לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי ... שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ובהלכה טז מסביר הרמב"ם וז"ל ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם, ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום וכו'.

והשיג עליו הראב"ד וז"ל סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב, ובגמ' אמרו דנפול מחיצות, אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י. ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

ועל לק' בסם הרמב"ן עוד סברא לחלק בין קדושת א"י לקדושת ירושלים וביהמ"ק.

אכילת בכור ומעשר

המג"א (תקס"א, ב) מביא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, ועל מה שהק' הראב"ד דכמה מקומות במשנה אמרינן ואם אין מקדש ירקב וכו', והרמב"ם עצמו פסק כן, (פ"ז מהלכות מעשר שני), תי' המג"א שהרמב"ם ס"ל כג' התוס' (מכות י"ט) דאפ"ל למ"ד קדשה לעת"ל בכור ומעשר לא מתאכלי, וא"כ דברי הרמב"ם שרירין וקיימים, והנכנס עתה למקומות המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים. וכ"כ בסה"ת וכו' באגודה בשבועות. וכן הכריע המשנ"ב (שם ס"ק ה) וז"ל והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים וקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

שיטת המאירי

בש"ת ציץ אליעזר (י, א, נ) מביא מציאה שמצאו כמה מהמלומדים בחידושי המאירי (שבועות טז, א), שמעיד שם שהמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו, וז"ל וגדולי המפרשים (ראב"ד) כתבו בהגהותיהם שאף בקדושה שניה לא נאמרה אלא לשאר ארץ ישראל אבל ירושלים ומקדש יודע היה עזרא שעתידין להשתנות ולהתקדש בכבוד עולמי והנכנס עכשיו לשם אין בו כרת, והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו, וכן יראה שלא לאכול מעשר שני במקום שאין חומות ממה שכתבנו בהרבה מקומות בענין מחיצה לאכול ומחיצה לקלוט עכ"ל, ונתפסו בזה לקבוע הלכה פסוקה, ולומר כאילו פוק חזי מאי עמא דבר.

אולם כתב הצ"א שיש בזה טעות יסודית בהלכה. ראשית, יתכן שבמקום הקרוב לירושלים לא היה אז בר סמכא שיורה לבאים הדרך אשר ילכו בה והבאים נכנסו על דעת עצמם מחוסר ידיעה הלכתית, וכיון שעברו ושנו בה נעשה להם הדבר כהיתר והפכו מנהג גרוע זה למנהג ותיקין עד שבאו וסיפרו על כך להמאירי, והמאירי לפי תומו חשב שבדאי נקבע המנהג ע"י בני תורה בדרך שאפשר להגדירו כמנהג עוקר הלכה, ולאמיתו הוא מנהג שאין לילך אחריו כלל ויש לשרשו. ועוד יתכן שבכלל לא נכנסו כי אם בשטח הר הבית ולא בשטח העזרה, בידעם אז שטח המקומות בדיוק, ואחרי שטבלו לקריין. דהרי המאירי רק שמועה שמע מזה, וכפי שמדייק בלשונו לפי מה ששמענו, והמגיד לא דייק בשמועתו לכוונה כראוי כפי שקורה כן הרבה פעמים בעניני שמועות רחוקות כאלה.

דבריו תמוהים ביותר וכי רבינו המאירי היה מביא דבר בחיבורו רק על סמך מה ששמע, ולפי תומו חשב שנקבע ע"י בני תורה.

האם אפשר לצרף להלכה ספרי הראשונים שיצאו מחדש

עוד הביא דברי החזו"א (מועד סי' ס"ז אות י"ב) מדי דברו על אודות הר"ח הנדפס בדפוס ראם, וז"ל: אבל לא ידענא אם אפשר לסמוך על הנדפסים מחדש שכבר הפסיקה המסורה בינינו ואין אנו יודעין מי המה המעתיקים שמלאכת ההעתקה כבדה מאד, ואף ע"י וריזין ומקדקים מצוי ט"ס הרבה, ואם יעבור הדבר ע"י איזה רפיון בדקדוק הדברים יוכל הדבר להשתנות לגמרי, ולכן הפוסקים שלא הפסיק המסורה בינם ובינינו בכל הדורות ששקדו עליהם חכמי דור דור לשמרם ולנקותם צריכים אנו לחשוב את ספריהם ליותר דוקנית עכ"ל.

דברים אלה ניתן להאמר גם בנוגע לדברי המאירי נדפס ג"כ לא מכבר והמסורה כבר הפסיקה בינינו, ועל כן יתכן וקרוב לודאי שנפל ט"ס בהעתקה, כעת או בזמן קדום, והושמטה תיבה אחת של לא שזה ט"ס קל מאד, וצ"ל: והמנהג הפשוט לא ליכנס שם לפי ששמענו.

ויש להעיר על זה על שבהמשך דברי המאירי כתב וכן יראה שלא לאכול מעשר שני במקום שאין חומות, משמע שזה המשך מה שהביא שהמנהג כהראב"ד. א"כ בוודאי שאינו קרוב לוודאי שהיה כתוב לא. ויש לציין שהחפץ חיים בספרו משנ"ב וביאה"ל במקומות אין ספור חולק על החזו"א וכתב עכשיו שהדפיסו ר"ח ... אילו ראו האחרונים את דבריו לא היו כותבים מה שכתב וכו'. ובכמה מקומות (403) הביא גם דברי המאירי להלכה.

הכרעת הדורות כדברי הרמב"ם

עוד כתב הצ"א שהמאירי כותב את דבריו רק אליבא דהחולקים על הרמב"ם וזה מודה בפשיטות שאליבא דהרמב"ם חייב כרת הנכנס בזה"ז שם. על כן ברור כשמש שאפילו לו היה פעם מנהג כזה ליכנס שם, אבל לאחר מיכן נמנו וגמרו לחזור ולבטל מנהג זה מכל ולא להשאיר זכר לו בהלכה. וזאת מפני שבדורות הראשונים שלאחר הרמב"ם ומשם והלאה במשך כל הדורות התעוררו מאורי הדורות לקבוע את ההלכה בזה כשיטת רבינו הרמב"ם ז"ל שגם הנכנס בזה"ז בבית המקדש חייב כרת.

על זה מביא הצ"א דברי המג"א והמשנ"ב (הנ"ל). עוד הביא שהסכים לזה מהרי"ל (ה' יו"כ) וכתב דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין, דכתיב הנשאו פתחי עולם, ר"ל שקדושתו לעולם ולפיכך נקרא בית עולמים, נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת. וכ"כ גם בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן ר"א) דהנכנס שם היום חייב כרת. עי"ש שהביא עוד כמה וכמה פוסקים שנקטו דברי הרמב"ם להלכה, ופסקו כן ההלכה בזה גם בספר שערי צדק (שער משפטי הארץ פי"א סעי' ה) ובפאת השלחן (הל' א"י פ"ג סעיפים ה - יב), וכ"כ בפשיטות בשו"ת מהרי"א הלוי (חאו"ח סי' פ"ח).

האם לפי הראב"ד מותר ליכנס להר הבית

עוד כתב הצ"א שכמו"כ הכריעו שגם אליבא דהראב"ד רק איסור כרת ליכא אבל מודה שישנו מיהת איסור תורה ועכ"פ איסור מדרבנן כיעוין בדבריהם. ר"ל שמזה שכתב הראב"ד שאינו חייב כרת יש לדייק שאיסור מיהת איכא.

עליות הר הבית

והנה אם ננקוט דברי המאירי כפשוטן, היינו שהמנהג מבוסס על דברי הראב"ד, אז מבואר בדבריו שלפי הראב"ד הו' היתר גמור. וכן מבואר בדברי שו"ת הרדב"ז (ב, תרצא), עי"ש שדן לגבי העליות בהר הבית, וכתב דיש לי לתת טעם למנהג שנהגו כל העולם לעלות באותם עליות לראות משם את הבית כלו, ולא שמענו ולא ראינו מי שמיחה בידם, וכתב כמה צירופים להיתר. הרי דעת הראב"ד כי האידנא אין כרת למי שנכנס למקדש, א"כ עיקר הדין הוא מחלוקת, והדבר ספק שמא עליות אלו הם בנויות בקדש או לא, ואת"ל בנויות בקדש שמא אויר העזרה לא נתקדש, דהא איכא דמפרש דהא דבעי רבא תלה עצמו באויר העזרה הכי קא מיבעיא ליה אם נתקדש אויר העזרה או לא ולא איפשיטה, ואת"ל דאויר העזרה כעזרה שמא על אויר גגות הלשכות אשר לא נתקדשו הן בנויות, הילכך כיון דאיכא כל הני ספיקי תלו הדבר להקל מרוב חשקתם לחזות בקדש. בכל מקרה הרי צירף דברי הראב"ד, ואם איתא שלא כתב אלא לפטור מכרת אין כאן צירוף להיתר.

חייבי כריתות שלקו

אמנם בשו"ת בנין ציון (סימן ב) הביא דברי הכס"מ שתמה על הראב"ד דמעיקרא משמע כמספק אמרה, ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה, וחיודוש גדול הוא והיה צריך להביא ראיה. וכתב הבנין ציון דגם מסוף דברי הראב"ד נראה דאין לו פשיטות בדבר, דיש לדקדק למה תלה הדבר באין בו כרת מה שאין לנו נפקותא דקמיה שמיא גליא, ולמה לא כתב לפי שיטתו פסק הלכה לדין שמותר עתה ליכנס שם. ולכן רצה לפרש על פי מש"כ בספר ערו"ל (מכות דף כ"ג) על ההיא דאמרינן שחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתות, וק' מה הנ"מ הרי מסור לשמים אם פוטרין אותו מכריתות או לא, אלא דיש נ"מ משום דחייב כרת אפילו אינו בר מלקות כגון מי שלא מל מ"מ נקרא רשע ופסול לעדות, ולכן אם לא קיי"ל כרחב"ג יהיו חייבי כריתות שלקו פסולים לעדות, לכן קמ"ל דקיי"ל כוותיה דפטורים וא"כ כשרים לעדות.

[יש להעיר על מה שנוקט הבנ"צ שכל חייבי כריתות פסולים לעדות, דהנה כתב הרמב"ם (עדות י, א - ב) הרשעים פסולין לעדות מן התורה שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד ... אי זהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות זהו רשע ופסול, שהרי התורה קראה למחוייב מלקות רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע, ואין צריך לומר מחוייב מיתת בית דין שהוא פסול שנאמר **אשר הוא רשע למות**. הרי לן שיטת הרמב"ם שרק היכא שהתורה קראו רשע אז פסול לעדות. א"כ חייבי כרותות שלא כתוב אצלם רשע אינו פסול לעדות.]

וכך יש לפרש דברי הראב"ד, דבאמת גם הראב"ד מסופק אם יש לסמוך על ראיותיו או על ר' יהושע ור' יוחנן כנראה מתחלת דבריו, ולכן לא התיר לכנוס לשם דמידי ספק דאורייתא לא נפקא, רק על מה שיוצא משיטת הרמב"ם דמי שנכנס עתה לשם חייב כרת וא"כ רשע הוא ופסול לעדות, על זה כתב דאין בו כרת דהיינו מספק אין לדונן כחייב כרת שפסול לעדות.

טבילת בעל קרי ליכנס להר הבית

ועי"ע בשו"ת מנחת יצחק (ה, א) שג"כ דן בהיתר ליכנס להר הבית בזה"ז, וכתב שאע"פ שבהשקפה ראשונה, יש מקום להתיר עפ"י ההלכה המפורשת (במתני' דכלים פ"א), וברמב"ם (פ"ו מה' בית הבחירה הט"ו), הר הבית מקודש ממנה, שאין זבים וזבות נדות ויולדות (והה"ד בעל קרי, כמבואר שם (פ"ז ה"ח), ועיין מ"מ שם), נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת, שהוא נכנס לשם עכ"ד. וא"כ אם נאמר, דיכולין לידע גבולי הקדושה שבהר הבית, והיה יכול לצמצם לכנס רק למקום הקדוש בקדושת הר הבית לבד, ויטבול לקריו מקודם. וכמובן שהיו צריכים לדקדק שיהיה הטבילה במקוה כשירה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה, דלא שייך כאן מה שצדדו להקל בטבילת עזרא, דלתרומה וקדשים דאורייתא הוא, ואולי צריכים ג"כ חפיה כמו בנשים.

אמנם כתב המנח"י שמפורש האיסור לכנס בכל הר הבית בספר כפתור ופרח (פ"ו), שהביא מה דאיתא (ביבמות ז, ב), מאי חדשה, שחדשו בה דברים, ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוי, א"כ אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים, כי משם והלאה מחנה לוייה וכו'. אם כן היום שאנחנו בחטאנו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחויה עד אותם הכותלים. וכן עמא דבר באים עד אותם הכותלים ומתפללים וכו'. הרי דכתב מצד ההלכה, וכן עמא דבר, שלא להתקרב רק עד הכותלים, והיינו דס"ל כרש"י (יבמות שם) דחצר החדשה היינו הר הבית, והרמב"ם ס"ל כמ"ש התוס' שם דחצר חדשה היינו עזרת נשים, וצ"ל דאף דגם לרש"י מ"מ מהני הערב שמש, מ"מ מחמת שקשה להזהר בזה, בצירוף מה דיש להזהר בנוגע לטבילה במקוה כשירה וחציצה, ע"כ נהגו איסור. וצ"ע שהרי אין הבדל בין מה שחידש הכו"פ למה שהיה בלעדו אלא הערב שמש, וגם בלעדו היו צריכים להקפיד בהטבילה משום חציצה וכו', א"כ מה ניתוסף בחידושו. והאמת היא שבכפ"פ עצמו אינו מקשר שני הענינים, עיש"ה.

ומציין לתשו' הרמ"ע (סי' כ"ה) שכתב על בעל כפתור ופרח בזה"ל, והזהר בו, שאדם גדול הוא וכו', מ"מ כל דבריו גבי ביאת מקדש, הם באמת כפתור ופרח עכ"ל. (הוא מוסיף שמה שלא הביא הכו"פ מכותל המערבי, הוא מפני שבזמנו בתחילת אלף השישי עדיין היה מכוסה בעפר כנודע), וא"כ מי יהיו לפרוץ גדרו של עולם, אשר הבעל כפתור ופרח הניח חותמו ע"ז.

עפ"ז דן על מה שהבאנו לעיל מהמאירי (שבועות טז, א), דלאחר שמביא פלוגת הרמב"ם וש"פ, סיים והמנהג פשוט לכנס לשם לפי מה ששמענו, שאף אם נהגו אז כן מ"מ מאז ועד עתה כבר נתחזק ההלכה למעשה כהרמב"ם ורוב הפוסקים דנוהג גם בזה"ז. עוד הרי כלל בידניו דאינו דומה שמיעה לראיה, והרי הגאון המאירי ז"ל שהיה רחוק מירושלים כתב רק על פי השמועה, ולעומת זאת יש לנו עדות ראייה מבעל הבעל כפתור ופרח אשר היה ג"כ בזמן ההיא, והיה בירושלים עיה"ק והעיד דעמא דבר לבוא רק עד הכתלים להתפלל, ולא מהכתלים ולפנים.

וכן מוכח מדברי הרדב"ז שהיה קרוב לזמנם והיה דר בירושלים, וכתב (ח"ב סימן תרצ"א), בבירור המקומות בהר הבית, דאסור לילך שם.

האם היה ביהכ"נ על הר הבית בזמן הרמב"ם

המנח"י מביא מה שרוצים איזה מתחדשים, לתלות בוקי סרוקי בהרמב"ם, דהיה בימיו ביהכ"נ בהר הבית, והוא נכנס להתפלל בו. הנה אף לו יהא כדבריהם הרי לא אפשר לומר רק שהיו נודעים הגבולים, והיה בחלק שאין בו רק קדושת הר הבית, אשר טמא מת מותר לכנס בו, דאל"כ הרי לא היה להם מי חטאת לטהר מטומאת מת.

אבל כל הענין על בוהו יסודו, והיא בנויה על המובא בחדדים (מצות התשובה פ"ג), מכת"י הרמב"ם ז"ל, שהיה בצער גדול מאוד בים, וכשניצל קיבל תענית בכל שנה, ואח"כ ביום אחר שמחה ויו"ט. וכתב הרמב"ם בזה"ל, וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ארבעה אלפים ותשע מאות וששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו וכו', ושני הימים האלו שהם ששי ותשיעי במרחשון, נדרתי שיהיו לי כמו יום טוב וכו', א' יעזרנו על הכל, ויקוים לי נדרי לה' אשלם אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה במהרה אמן, עכ"ל.

ומהו הבית הגדול והקדוש, שלתוכו נכנס הרמב"ם להתפלל, ע"ז כתב א' מהמתחדשים, שיש לשער שאותו בית תפילה שהיה בימיו ליהודים בהר הבית לפי שיטתו. והנה לא היה אפילו כדאי להשיב על דברים בודתים כאלה, זולת מה שהראו לי שרב אחד חיזק זאת

במסמרים, שמתבטעות לשונו כ"שם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה" מורים כי הבית הגדול והקדוש ההוא הוא זה שאנו מתפללים על בניינו בכל יום. והמה דברים של מה בכך, דאף לפי דבריו, הרי לא התפלל, על הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו, שזה הי' רק בית תפילה, אלא על בנין ביהמ"ק בבי"א, ע"ש שמאריך לסתור דבריהם.

עוד כתב אין צריך ראי' ברורה יותר מדברי הכפתור ופרח עצמו הנ"ל, שאיך יתכן מה שכתב להלכה למעשה, וכן עמא דבר, להתקרב לענין תפלה והשתחויה רק לאותם הכתלים לפני השערים ולא משם ולפנים אם היה איזה ממש בדבריהם, שהיה בית תפילה על הר הבית, ושהרמב"ם התפלל שם, אלא ע"כ לא דובים ולא יער, וכל דבריהם תולים על בלי מה בטלים ומבוטלים לא שרירין ולא קיימין.

ובאו פריצים וחללוהו

יש עוד צד היתר לומר שבזה"ז אין קדושת ביהמ"ק קיים, והוא על פי מה דאיתא בע"ז (נב, ב) גבי אבני המזבח ששקצום היונים לע"ז, וגנוזים בית חשמנואי, משום דקרא אשכחו ודרשי "ובאו בה פריצים וחללוהו". וכיו"ב אמרו בנדרים (כ, ב), ומה בלשאצר שנשתמש בכלי קודש של בהמ"ק לאחר שנעשו כלי חול, שנאמר ובאו בה פריצים וחללוהו, כיון שפרצום נעשו חול, נעקר מן העולם, דכתיב ביה בליליא קטיל בלשאצר, המשמש בכתרה של תורה שאכ"ו.

והרמב"ן במלחמות (ע"ז שם), דחה פי' בעל המאור שכתב דהיינו טעמא משום שחללום פריצי ישראל ונפקי לחולין ע"י מעילה שמעלו בהם, שאין זה נכון, שאבני מזבח ודאי דלא נפקי לחולין דקדושת הגוף נינהו. ועוד שהרי בהמ"ק עצמו יצא מקדושתו על ידם ונעשה חול, דהא בבית כתיב ובאו בה פריצים וחללוהו, והתם אין בו מעילה. אלא ודאי שע"י עכו"ם יצאו לחולין וגזרת הכתוב היה הכל אע"פ שאין מעילה בקרקעות, ואע"פ שאין העכו"ם בני מעילה.

וכן מבואר ברמב"ן (מכות יט, א) שהק' היכי אמרינן דסבר רבי יוסי לא קדשה לעת"ל, והא רבי יוסי הוא דאמר (יבמות פב, ב) קדושה ראשונה ושניה יש להם שלישית אין להם. ות"י הרמב"ן דאיכא למימר קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא, אבל קדושת העיר והבית בטלו משבאו פריצים וחללוהו (ע"ז נב, ב). וע' בשו"ת חת"ס (חיו"ד רלג) דאולי זה כוננת הראב"ד לחלק בין קדושת הארץ שלא בטלה לקדושת המקדש שבטלה, אבל קצ"ע שהוא אמר טעם אחר משום שידע עזרא וכו'.

אולם בשו"ת יביע אומר (ח"ו סי' כו) מביא דברי שו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' כה) שהסביר דברי הרמב"ם דלא שייך הכא ובאו בה פריצים וחללוהו, דקרקע אינה נגזלת. ולא דמי לאבני מזבח שיש בהם תפיסת ידי אדם, דהו"ל תלוש ואח"כ חיברו, אבל מדברי הרמב"ן לא משמע כן. ועי' לק' מה שהבאנו מהגרי"מ טוקיצינסקי.

תפלה לכוון מקום המקדש

ועי"ש שרצה להוכיח כדברי הרמב"ם שלא נסתלקה שכינה מבית המקדש, מדקו"ל בברכות (ל, א) שהעומד בירושלים צריך לכוון לבו כנגד ביהמ"ק ובית קדשי הקדשים, ונפקא לן מדכתיב כמגדל דוד צוארך בניו לתלפיות, תל שכל פיות פונים לו. מוכח שגם בזה"ז יש השארת שכינה בבית המקדש, ולכן לשכנו תדרשו להתפלל כנגדו. שאין לומר שכל זה הוא מפני שעתיד להבנות שם בית קדשי הקדשים, שהרי לפי המדרש שהובא במהרש"א בח"א (ב"ב עה, ב) עיר ירושלים לעתיד תהיה גדולה כל כך כמו כל ארץ ישראל, ובהמ"ק שבתוכה יהיה גדול כל כך כמו כל ירושלים. וע' בחי' הרש"ש (ב"ב קכב) דבהמ"ק דלעתיד לבא יהיה רחוק מ"ה מיל לצפון. ויש לדחות הראייה דאולי התפילות עולות דרך מקום המקדש, אבל אין להוכיח שנשאר שם קדושה, ודו"ק.

הכותל המערבי

בשו"ת יביע אומר (ח"ה יו"ד סימן כז) נשאל האם מותר לבעל קרי ולנדה בימי טומאתה לגשת אל הכותל המערבי שריד בית מקדשינו. והביא משו"ת הרדב"ז (הנ"ל) שנשאל האם מותר להכנס אל העליות הבנויות סביב לבהמ"ק, שהן בולטות לתוך אויר המקדש. והשיב כי הדבר ברור בלי ספק, שתחת הכיפה (של מסגד עומר) שם אבן השתיה, הנקראת אצלם אל צכרא, אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב, הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב, או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב, צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה, שכך היה בין הכותל המערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל שהכתלים נתקדשו.

וז"ל כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא. וא"ת דהא תנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתון, ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' קומות, ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה, כבר כתבתי על זה בתשובה (סי' תרלט) שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות, ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם. תדע דהא תנן בכמה דוכתי שהר הבית היה גבוה מירושלם והשתא הדבר הוא להפך. עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה, ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלו בני אדם לתוכה ומתו, וסגרו אותה ומלאוה עפר עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם. וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז שמה, ולפיכך היו חופרים אולי ימצאו אותו, ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה. גם שמעתי שהמלכים שעברו חפרו שם למצוא יסוד האבן הזאת ולא מצאו, מ"מ אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב. הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל כי הכותלים נתקדשו.

וכתב בשו"ת הנ"ל דמשמע דס"ל שהכותל המערבי (שלנו) הוא כותל העזרה. וזה תימה שאדרכה כתב שמותר ליכנס אחורי הכותל רק שישאיר י"א אמה בינו לאבן השתיה, משום שכותל העזרה המערבי היה י"א אמה אחורי קודש הקדשם, א"כ ע"כ כותל המערבי אינו כותל העזרה. וכבר תמה עליו בשו"ת בנין ציון (סימן ב) איך נתן שיעור י"א אמה, שהרי הי"א אמה היו מכותל העזרה עד כותל ההיכל כמבואר במדות (פ"ה) ומתחלת כותל ההיכל עד חלל בית ק"ק היו ד' כותלים שרחבן עם המקום פנוי י"ז אמות כמבואר שם (פ"ד), ואח"כ היה חלל בית ק"ק כ' אמה ובאמצעו היה האבן השתיה כמש"כ התוס' יו"ט יומא (פ"ה), א"כ ממקום אבן השתיה עד סוף כותל העזרה היה קרוב לשלשים ושמונה אמות, ואיך נתן ברדב"ז שיעור של י"א אמה שמותר לקרוב לכיפה, ואם הכיפה רחבה ומגיע לצד מערב מהלאה לאבן שתיה, עכ"פ היה לו לשער שאין לקרב אל מקום אבן השתיה בתוך ל"ח אמה ולא לתלות בכיפה שלא ידענו מקום רחבה.

אמנם הביא ממקום אחר בתשובה הנ"ל וז"ל ולענין הרוחב, כבר ידעת שרוחב העזרה מצפון לדרום קל"ה אמה, וכבר נראה לעין שכותל הדרומי במקומו הוא, שהרי העומד בקרן דרומית מזרחית, רואה שממש לצד דרום הוא עמק יהושפט, ולא היתה העזרה נמשכת לצד דרום אלא עד שם, גם כי אבני היסוד ההוא הם אבנים גדולות, וזה מורה שבנין קדמון הוא. **וא"כ סוף הבנין שנקרא מדרש שלמה לצד הדרום (והוא מסגד אל אקצא), הוא סוף העזרה, והכותל ההוא בעצמו היה כותל העזרה בצד דרום,** ואני שיערתי שיש בין הכותל הדרומי הזה עד הבתים והעליות אשר בצד צפון, יותר מקל"ה אמה, וא"כ אינם בכלל הקודש, ומותר ליכנס לשם, ע"כ. וידוע שכותל הדרומי הוא ממש גובל עם הכותל המערבי, וא"כ שניהם כתלי העזרה הם. אבל א"כ דברי הרדב"ז סתרי אהדדי וצ"ע.

ממשיך בשו"ת הנ"ל שהרה"ג מהר"ח סתהון בס' ארץ חיים (יו"ד סי' ריז סל"ט) הבין בדעת הרדב"ז שהכותל המערבי הוא כותל העזרה. וז"ל החכמת אדם (שער משפטי הארץ סי' ח): והכותל המערבי שנשארו הוא כותל העזרה שהיה לאחורי בית קדשי הקדשים י"א אמה. ואם כנים הדברים הללו, היה יוצא לנו שאסור מן התורה לבעל קרי ולנדה ולילודת שטרם טבלו לטהרה לגשת אל הכותל המערבי, וה"ה לכל הבתולות שלא נישאו שאין נוהגות לטבול אלא בערב יום חופתן, בהיות והכניסה לשם היא בתוך שטח הר הבית, ושנינו (בפ"ק דכלים מ"ח) הר הבית מקודש ממנו, שאין זבים וזבות נדות וילודות נכנסים לשם. ובפסחים (סז, ב) וכל זב לרבות בעל קרי, מסייע ליה לר' יוחנן, דא"ר יוחנן, בעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות (מחנה שכינה ומחנה לוייה). וכן פסק הרמב"ם (ביאת מקדש ג, ג) ומשלחין זבין וזבות נדות וילודות חוץ לב' מחנות, שהוא חוץ להר הבית. ובמשנ"ל שם העיר על שלא הוזכר ברמב"ם גם בעל קרי שמשתלח חוץ לב' מחנות, כמ"ש בפסחים (סז, ב). ותירץ בס' דרך הקדש (דף ו ע"א), שסמך הרמב"ם על מ"ש בהל' בית הבחירה (ח, ז) אירע קרי לאחד מהן, הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו. והוא מהש"ס (תמיד כז, ב). ש"מ דבהר הבית גופיה אסור. ובאמת דלית דחש להא כלל, ועיינו הרואות שהכל באים ליראות ע"י הכותל המערבי, גם בעל קרי זב ובהרה וילודת יחדיו, ואין פוצה פה ומצפצף.

ולכן כתב שהאמת יורה דרכו שהכותל המערבי שלנו אינו כותל העזרה כלל, אלא חומת הר הבית, וכמ"ש בפשיטות הגאון בעל אבני נזר (יו"ד תנ), וממקומו הוא מוכרע, לפי הנחת הרדב"ז עצמו שבלי ספק אבן השתיה היא האבן שתחת כיפת המסגד, והנקראת אצלם "אל צכרא", שהיתה במערבו של בית קדשי הקדשים. והנה יש כשמונים מטר מהכותל המערבי עד האבן הזאת, שהם למעלה ממאה וששים אמה, (לפי השיעורים שכתב הגרא"ח נאה), ודבר ברור שהמרחק שבין כותל העזרה לבין אבן השתיה אינו עולה יותר על שלשים ושמונה אמות, כי אחורי בית הכפורת, שהוא בית קה"ק, י"א אמה, ועובי הכותל של קה"ק עם התא שבפנים י"ז אמה, בסך הכל כ"ח אמה, ואבן השתיה היתה במערבו של בית קה"ק, וא"כ איך יתכן שהכותל המערבי שלנו הוא כותל עזרה, בזמן שהמרחק בינו לבין האבן השתיה הוא יותר ממאה ושלושים אמה, וע"כ שאין הכותל המערבי הזה אלא כותל הר הבית. וכן מש"כ הרדב"ז שהכותל הדרומי שבסופו נמצא מדרש שלמה, הוא כותל הדרומי של העזרה, לא יכון כלל לפי המרחק שיש מהכותל הדרומי עד אבן השתיה. וע"כ שהכותל הדרומי ג"כ, שהוא נמשך מהכותל המערבי, הוא כותל הר הבית, ומותר להתקרב לצדו, כשם שהמנהג פשוט לגשת לכותל המערבי, עם נעליים, ואילו היה זה בתוך שטח הר הבית, היה בזה איסור משום מורא מקדש.

וכבר העיר הגרצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי (יו"ד דף רע, ב) על הרדב"ז, שהרי מקובל אצלנו משנות דור ודור להתפלל אצל הכותל המערבי, ואילו היה כותל העזרה, הרי כל טמא שטומאה יוצאת מגופו, כגון בעל קרי ונדה וילודת, אסור להכנס להר הבית, ולכן צריך לומר שלא נתכוון הרדב"ז על הכותל המערבי הזה שאנו רואים עכשיו אלא כוונתו לכותל עזרה.

הביקור של השר משה מונטיפיורי בהר הבית

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן א) הביא מספר שערי ירושלים (שער ה) מהמסופר שהשר משה מונטיפיורי עשה נגד רצון כל היהודים אשר בירושלים שהתרו בו שאסור ליכנס שם, וכן בוילקט יוסף (מחברת י"ג סימן קל"ד) שהועד שם שרבה של ירושלים הגאון הגרש"ס ז"ל הוכיח אותו על פניו על כך, בנמקו שרוב הפוסקים חולקים על הראב"ד, ואף להראב"ד יש איסור תורה עיין שם, וכך היא גם דעתו של הגאון הגרצ"פ ז"ל בקונטרס הר צבי. ובספר לשד השמן כתוב בשם הרימ"ט בלשון זה: כששמע הגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל את המעשה הזה שלח להוכיח את השר הצדיק מונטיפיורי על עשותו משגה גדולה, ובבואו אליו הצטדק בדמעות שלא ידע שיש ע"ז איסור תורה, הוא חשב שהאיסור הוא רק מצד הישמעאליים ומכיון שקיבל רשות שמח לקיים גם מצוה זו, אלא שכן אמנם הגאון הגרש"ס כמו הגאון הגר"מ אוערבאך ז"ל גערו באלה שאמרו לנדותו באמרם שעשה זאת השר הצדיק בשגגה ובתמימות.

ובשול"ת יביע אומר (ח"ה יו"ד סימן כו) הביא את הסיפור על השר ר' משה מונטיפיורי כאשר בא לא"י יחד עם רבו ד"ר לוי ז"ל בשנת התרכ"ז נכנסו למקום המקדש, וכשנודע הדבר ברבים, ואז היה בירושלים ר' יוסף משה מליסא (בנו של הגאון מליסא בעל חוות דעת ודה"ח) לקח שופר ותקע בחוצות ירושלים ונידה את השר. ובהיות השר ירא ה' מאד, פנה יחד עם רבו אל רבני ירושלים, ויתנצלו כי עשו זאת בתום לבב עפ"י היתר הראב"ד, ורבני ירושלים פייסו אותם, כי חרמו של ר' יוסף משה הוא "כחרמו של י"ם" (ר"ת יוסף משה), כי איננו אחראי על מעשיו, ואל יחושו לנדויו.

וכתב בשול"ת הנ"ל שהדבר ברור שלא כיוונו גאוני ירושלים לומר שכדין עשה השר שביקר במקום המקדש, היפך דעת הרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים, אלא ר"ל שאינו חייב נידוי על כך, כיון ששוגג היה, שאומר מותר דינו כשוגג, ומבואר ביבמות (קכא) בעובדא דר' שילא, שאין חיוב נידוי אלא לעושה במזיד, ולא למי שטועה ואומר מותר. וכ"פ בטוש"ע (יו"ד שלד, לח), שאם היה שוגג ולא ידע שזה אסור, אסור לנדותו.

כותל המערבי

הכנסת היד לחורים בכותל המערבי

בשול"ת מנחת שלמה (ב - ג קלט, ג) דן לענין ביאה במקצת אם הוא רק במחנה שכינה, או אפ"ל במחנה לוייה אסור למי שהטומאה יוצאת מגופו.

וכתב שכבר ישבו על מדוכה זו בדור הקודם בדבר הנקבים שיש בשריד מקדשנו בכותל המערבי של הר הבית אם מותר למי שהטומאה יוצאת מגופו להכניס שם את ידיו. ומהרש"ז מלובלין ומהר"א מסוכטשוב ז"ל (אבני נזר יו"ד ב, תנ) שרצו לומר דהא דביאה במקצת שמה ביאה הוא משום דחשיב כאילו נכנס כולו, ולכן בכה"ג שאין החור ראוי לכניסת כל הגוף גם ביאה במקצת לא שמה ביאה. ותמה עליהם הגרשז"א זצ"ל דלבד שעיקר הדבר תמוה דכיון שמקשינין ליה לנגיעה א"כ מה טעם נצריך שיהא ראוי לביאת כל הגוף, אלא שגם מהגמ' מוכח איפכא, דהא פריך למ"ד ביאה במקצת ל"ש ביאה דליעביד פישפש גבי סמיכת מצורע וליעייל ידיה ולסמוך כי היכי דלהוי תיכף לסמיכה שחיטה, ואם כדבריהם הרי קשה נמי לכו"ע דהא אפשר למיעבד חורין קטנים בכה"ג שלא יהא ראוי כלל לביאת כל הגוף, אלא ודאי מוכח דביאה במקצת חשובה ביאה מצד עצמה אף בכה"ג שא"א כלל לביאת כל הגוף.

ברם לדעת הרמב"ם דלא אסור אלא מדרבנן שפיר י"ל דלא גזרו רבנן אלא בכה"ג שראוי גם לבוא לידי איסור תורה של ביאת כל הגוף, משא"כ בחורין קטנים. אף די"ל דכל מה דאסור מה"ת למ"ד שמה ביאה, אסור לדידן מדרבנן. גם אפשר לומר בדעת הרמב"ם דטעמא דגזרו רבנן איסור על ביאה במקצת הוא לא משום דגזרינן מקצתו אטו רובו, אלא הטעם הוא משום מכניס טומאה למקדש, וסובר דאע"ג שדבר תורה אינו חייב אא"כ הכניס בפנים שיעור טומאה שראוי לטמא מחמת עצמו, מ"מ מדרבנן שפיר אסור גם הכנסת מקצתו כיון דסו"ס הנוגע במקצתו נטמא כאילו נגע בכולו, וא"כ גם כשמכניס מקצת נעשה כאילו המחנה נוגעת בכולו וקרינן ביה שפיר טימא מקדש ד' ולא יטמאו את מחניהם.

ומעתה אם נאמר דרק מטעם זה הוא דאסרי רבנן, הרי אין דין זה שייך אלא במחנה שכינה דאסור בהכנסת טומאה, משא"כ במחנה לוייה, שאפ"ל מת עצמו מותר להכניס שם, לא גזרו כלל רבנן על ביאת מקצתו כיון דאין זה משום סרך ביאת כולו.

אולם לדעת הראב"ד דפסק כמ"ד ביאה במקצת שמה ביאה, אין שום חילוק בין ביאת מקצת למחנה שכינה לביאת מקצת במחנה לוייה, דאף שדין ביאה במקצת לא נזכר בגמ' אלא גבי טומאה, מ"מ נראה דה"ה נמי לכניסת זר או שתויי יין ופרועי ראש דג"כ אסור בביאת מקצת כיון דגלי קרא דשמה ביאה.

אמנם מסקנת האבנ"ז הוא שאין איסור להכניס אצבעותין להחורים בכותל המערבי, וז"ל ועתה נבא לנ"ד, לתירוץ הב' בתוס' פסחים דלא נתקדש רק במקום שהלכו ב"ד, ועובי החומה שנתקדשה היינו בשורא ובר שורא שהיה יכולים לילך שם, א"כ במקום שהיה חומה גבוהה לא נתקדש עובי החומה, וא"כ גם הר הבית היה מקדשין אותה כן. זה היתר אחד. היתר הב', שביארנו שהר הבית לא נתקדש עד התהום וזה היתר ברור. הג' שנראין הדברים שאין איסור ביאה במקצת במחנה לוייה. הד' שאין נכנס דרך כניסה, ואין דרך כניסה רק דרך פתח, ואת"ל דחורין אלו הויין כפתח לביאת מקצת, הרי הבנוים בקודש ופתוחים לחול חול. ואת"ל חורין אינם כפתח וקודש הם, א"כ אינו דרך כניסה. וכ"ז אפ"ל לדעת ראב"ד שיש חיוב מלקות בביאת מקצת. ויש לצרף גם דעת הרמב"ם שם דאין איסור מה"ת בביאת מקצת ומדרבנן לא שייך לאסור בזה דליכא למיגזר אטו כולו בחורין אלו.

לשבת בצל הכותל

בספר העיר הקודש והמקדש דן הגרי"מ טוקצינסקי האם מותר לשבת בצל הכותל המערבי ולהשען עליו, עי"ש שדן מטעם מעילה. ולגבי הצל הרי פשוט דהוי שלא כדרך הנאתו, ואמרינן בפסחים (כו, א) אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו, ואמר רבא דהיכל לתוכו עשוי, ונחלקו הראשונים האם עכ"פ אסור מדרבנן, התוס' מביאים מה שפ"ה שאין הנאת צילו נאסרת שאין זה דרך הנאתו, והק' דהא לא כתיב אכילה ואפילו שלא כדרך הנאה היא אסור, ות"ל דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה. והא דאסר בפ' כל הצלמים (ע"ז מח, ב) לישב תחת אשירה משום דאשירה לצל עשויה והיא דרך הנאה, ועוד דגבי ע"ז לא כתיב אכילה.

אמנם הרבה אחרונים סוברים בדעת הרמב"ם שמדרבנן אסור אפילו שלא כדרך, ולא התירו אלא במקום צורך. דיעויין במשנה למלך (יסודי התורה ה, ח) וז"ל ויש להסתפק גבי מעילה דקי"ל דנהנה מן ההקדש מעל אם נהנה שלא כדרך הנאתו אם מעל או לא. עי"ש שמביא דברי התוס' (הנ"ל) שמבואר בדבריהם דמעילה נמי בעינן שימעול כדרך הנאתו, משום דאכילה כתיב בה כיון דיליף מתרומה, והו"ל כאלו כתיב במעילה אכילה.

אבל כתב המשנ"ל שיש להוכיח מהרמב"ם שגם בשלא כדרך יש מעילה. שהרמב"ם (מעילה ה, ה) כתב וז"ל, הדר במערת הקדש או בצל אילן או שובך של הקדש אף על פי שנהנה לא מעל. וכתב המשנ"ל דטעמא דלא מעל הוא משום דהוּו מחובר לקרקע שהרי כל סעיף זה בדין זה קא עסיק דאין מעילה במחובר, וא"כ יש לתמוה דהתינה צל אילן דאצטריך לטעמא דמחובר משום דאילן נמי לצל עביד, אך גבי צל שובך למה לי טעמא דמחובר תיפוק ליה דשובך לתוכו עשוי והיושב בצלו הוּו שלא כדרך הנאתו וליכא מעילה. אלא ע"כ שגם שלא כדרך הנאה אסור.

עוד הביא מש"כ הרמב"ם (מעילה ח, ד) כשבנין במקדש אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש ולא בונין את הבנין על דעת שהוא קדש אלא בונין הכל מן החול, גזירה שמא יהנה בצל הבנין או ישען על אבן או קורה בשעת מלאכה, ואחר שישלם הבנין מחללין מעות ההקדש על הבנין. ולפי סברת התוס' דכל הנאה שלא כדרכה מותרת, צ"ל דבנין זה הוא כגון שעשו חומה אחת לצל ונמצא שדרך הנאתה הוא לישב בצלה. אך כפי מה שכתבנו מהסכמת הראשונים ז"ל הדברים הם כפשטן דאף בבנין שאינו עשוי לצל איסורא דרבנן מיהא איכא, וחששא זו דשמא יהנה בצל הבנין. וההיא דריב"ז שאני דכיון דשלא כדרך הנאתו הוּו קיל איסוריה ומשום צורך התירו.

הגרימ"ט דוחה הראיות מהרמב"ם דלעולם י"ל שס"ל כתוס' שאין איסור כלל, והא דבנין בחול הוא מחשש שישב בצל הבנין, אין הכוונה לצל שאחרי הכותל, אלא בצל פנים הבנין. עי"ש שמפפלל בזה באריכות.

עוד היתר כתב שם שבגובה שמנה מטר הכותל סומך את ההר ואין כאן צל הכותל אלא צל ההר, והארבע מטר הנוסף י"ל שהם שונים מהשאר, ואולי הם נעתקו ממקומן ועליהם י"ל באו פריצים וחללוהו.

ומביא שם דיש שרצו להתיר מטעם ובאו פריצים וכו'. הגרימ"ט חולק דרק במטלטלין שקנו הגוים שייך האי דינא כמו שפרש"י (ע"ז נב, ב), וז"ל מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין, וכיון דנפקי לחולין קניניהו בהפקירא והוּו להו דידהו, וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו.

ולענ"ד אין משמעות ברש"י כדבריו, ואדרבה כתב שכשנכנסו להיכל יצאו כליו לחולין, משמע שהפקעת הקדושה היה בלי הקנין, א"כ מהכ"ת לומר דווקא במטלטלין. חוץ מזה לכאורה נעלם ממנו דברי הרמב"ן (הנ"ל) ששייך ובואו פריצים גם בקרקע.

להשען על הכותל

בספר הנ"ל דן על פי ההיא דמעילה דבנין בחול דלמא אתי למזגא עלייהו, היינו שמא יבאו לשכב על האבנים, וזה דרך הנאתו. אבל אין להוכיח מכאן שלאחר שנבנה כחומה הוּו כדרך הנאה, דאולי החשש הוא בעודם אבנים מונחים על הארץ.

אלא דיעו"ש שרצה לטעון שאין חשש כלל מעילה בחומת ובלשכות הר הבית, דכלל גדול בידינו כל שיש היתר לכהנים אין מעילה, ומה"ט בשר חטאת אחר זריקה אין בהם מעילה. א"כ הרי היו כמה לשכות בהר הבית שהשתמשו בהם לכהנים, וע"כ שרק מעזרה ולפנים נאסר משום מעילה.

מקדשי תיראו

אבל עי"ש (סוף פ"ח) שאפילו אם נאמר שאין איסור מצד מעילה, אבל הרי יש חיוב של מורא מקדש שנלמד מהא דכתיב ומקדשי תיראו, ונכלל בזה הא דאין נכנסין להר הבית במקלו ותרמילו, והאיסור לנהוג בו קלות ראש ועשיית קפנדריא וכו', א"כ הנשען על החומה שלא לצורך מצוה, (כגון בשביל תמונה), הרי הוא כמשתמש בהר הבית לשם טיול ויתכן שעובר בעשה.

לקיחת אבנים מהכותל למזכרת וסגולה

עוד דן שם על אלו שלוקחים פירורין מהכותל לזכרון לשלוח לחו"ל כדרך ששולחין עפר וכדומה, וכתב שיש בזה איסור גמור, וחלילה להרשות לחלל את הקדש לנתוץ אף נתיצה כ"ש מאבני הקדש.

ואף אם נאמר שאין כאן משום מעילה, כמ"ש לעיל שרק מעזרה ולפנים יש מעילה, אבל עכ"פ יש כאן משום לא תעשון כן לה'. אמנם ברמב"ם (יסודי התורה ו, ז) מבואר שבוודאי אין כאן איסור דאורייתא, שכתב וז"ל הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה, שנאמר בעבודת כוכבים כי את מזבחותם תתוצון וכתוב לא תעשון כן לה' אלקיכם. אבל טען הגרימ"ט שאיסור דרבנן מיהא איתא.

אבל לענ"ד יש לפקפק בזה שאיסור זה לא כתוב באף מקום, א"כ אם אין איסור דאורייתא מהיכ"ת לחדש איסור דרבנן.

ועי"ש שהביא דברי השד"ח שמדייק בהרמב"ם (מנין המצוות הקצר ל"ת סה) שגם בביהכ"נ קיים האיסור, וז"ל שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו', משמע שיש בזה גם איסור דאורייתא. ותמה עליו הגרימ"ט שמדבריו ביד החזקה ובמנין המצוות משמע שאין אסור אלא ביהמ"ק לבד. עכ"פ לפי השד"ח לכאורה יש איסור דאורייתא לנתון אבל מכותל המערבי שלפחות קדושת ביהכ"נ יש לו. ובספר יראים (שכד) בוודאי מבואר שקדושת ביהכ"נ דאורייתא, ואכמ"ל.

אבל עכ"פ כתב הגרימ"ט שלכו"ע יש איסור מטעם מורא מקדש, שהר הבית נכלל בעשה של ומקדשי תיראו, כנ"ל.

אלא דיש לדון בזה שהרי אין כוונת לוקחי האבנים משום בזוי, ואדרבה לוקחים הפירורים לסגולה או לזכרון ולחבת הקדש, א"כ י"ל שאין כאן משום מורא מקדש, שאין זה דרך השחתה. אבל עי"ש שדוחה הסברא, שסכ"ס השחתה יש כאן, אבל אינו כ"כ ברור לי. וכמדומני ששמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א שהגריש"א זצ"ל אחז שיש כאן משום מעילה, אבל איני בטוח בזה.